

Fåglarna i Magle våtmark 1995 - 2024, 30 år

Text & foto: Thomas Johnsson

Vår portalparagraf:

GBF ska främja studiet och skyddet av djur- och växtvärlden i Göinge och för övrigt odla intresset för biologiska frågor

Knölsvanar och gräsänder 2024-01-05

Fåglarna i Magle våtmark 1995 - 2024, 30 år

Text & foto: Thomas Johnsson

Bakgrund

Under vintern 1995 stod Magle våtmark redo att ta emot renat avloppsvatten från Hässleholms reningsverk - och då med främsta syftet att reducera halterna av näringsämnen kväve och fosfor i vattnet, innan det sedan, via en bäck, rann ut i Finjasjön. Dessförinnan hade man pumpat det i en ledning direkt från reningsverket och 800 m ut i den östra delen av sjön. Magle våtmark täcker en yta om ca 30 ha.

Tanken var att under tiden som vattnet passerade genom våtmarken, skulle mängden näringsämnen minska, genom att växtligheten tog upp näringen - och att växtligheten sedan skulle skördas årligen. Även tarmbakterier och tungmetaller skulle reduceras.

De första tio åren minskade halterna av totalfosfor med ca 30%, löst fosfor (fosfater) med ca 60% och kväve med ca 30%. Mängden tungmetaller som lämnade våtmarken var i det närmaste försumbar. Strävan har varit att öka uppehållstiden för vattnet i våtmarken för att på så vis öka upptaget av näringsämnen (P-Å Nilsson, 2005).

Grågäss & skrattmåsar

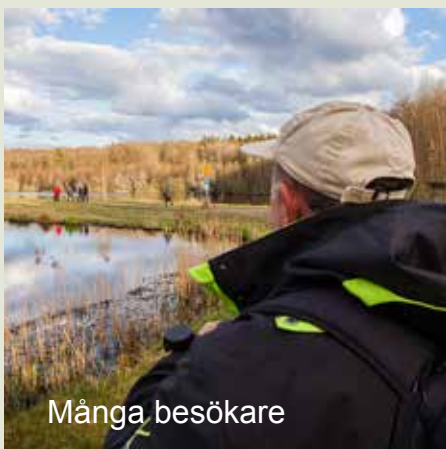

Drönarbild över Magle våtmark från sydväst 2020-07-31

En sammanställning från 2024 av processingenjören Christian Jaensson (Hässleholms Miljö AB) visar ett jämt utsläpp av mängden fosfor till Maglekärrsbäcken de senaste tio åren. Samtidigt ser man att mängden fosfor till Magle våtmark minskat under dessa år. Detta resulterar i en minskad reduktion av fosfor i Magle, och man kan säga att ju mer fosfor som kommer in i våtmarken desto mer fosfor avskiljs där. På samma sätt ser sambanden mellan inkommande och utgående kvävehalter ut. De senaste åren har kvävehalterna till Magle ökat något medan kvävehalterna ut från Magle samtidigt har minskat. Reduktionen har således ökat och det verkar som att våtmarken dessutom blivit än mer effektiv med hänsyn till kväveavskiljning, då trenden för mängden kväveutsläpp till Maglekärrsbäcken är sjunkande, trots ökade kvävemängder in till Magle våtmark från tidigare reningssteg i reningsverket.

Vegetationen skördas

Många besökare

Bakteriereduktionen är en annan viktig funktion som våtmarken fyller. Den långa uppehållstiden i våtmarken, tillsammans med exponering av dagsljus, reducerar effektivt bakterier från det re-nade avloppsvattnet. För läkemedel kan man säga att våtmarken fyller en signifikant funktion i att reducera dessa, enligt analyser gjorda av externt bolag/forskning som Hässleholm miljö har fått ta del av. Magle våtmark har jämförts med andra stora våtmarker i Sverige, som presenteras i en kommande rapport våren 2024. Rapporten handlar om våtmarker och dess funktion gällande avloppsvattenrening. Här presenteras mer data samt jämförelse mellan olika typer av våtmarker.

Förutom den angelägna uppgiften att minska näringstillförseln till den sedan länge hårt näringsbelastade Finjasjön, har våtmarken med sina stigar även blivit en tätortsnära, välfrekventerad och populär plats för det allmänna friluftslivet och - inte minst - en uppskattad fågellokal. Och det är just om det sistnämnda som den här artikeln ska handla.

Karta över dammarna

Resultat

En sammanfattning av utvecklingen under 30 år

Då det gäller fågelfaunans utveckling i dammarna motsvarar den en ganska vanlig bild i just anlagda våtmarker, nämligen att utvecklingen både avseende arter och individer är relativt positiv under de första 5-7 åren, för att därefter klinga av, främst avseende häckfågelfaunan.

I Magle våtmarks fall beror detta sannolikt på att stränderna och öarna vuxit igen med både buskar och träd och gjort landskapet betydligt mindre öppet men kanske framförallt att det vandrat in / (olovligen) planterats in fisk (främst grov karpfisk). Fjällkarp, spegelkarp, sutare och ål är de vanligast förekommande fiskarterna. Generellt är fisk och kräftor mycket effektiva på att hitta och äta upp nästan allt som rör sig i vattnet. Mindre dammar eller sjöar kan på så sätt helt bli tömda på både bottenvegetation och insekter, vilket leder till att fåglarna inte längre kan häcka där och att fiskarnas tillväxt stannar av. Större fiskar kan även utöva predation på vissa fågelarter och deras ungar, typ doppingar.

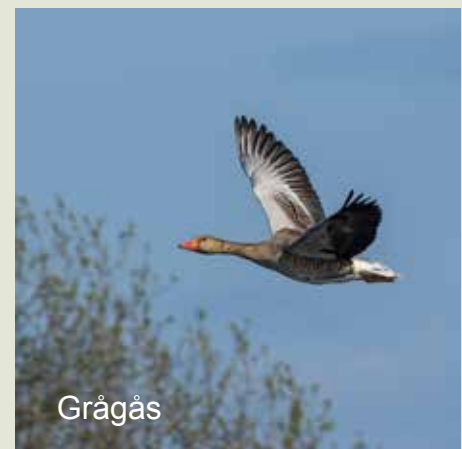
En stor mångfald av arter hittar vi därför framför allt i fiskfria vattenmiljöer, där det kan finnas över hundra olika djurarter i ekologisk balans och med individantal som är gigantiska. Detta myller av liv är en viktig proteinkälla för t ex våtmarksfåglar, som ska producera stora kullar och dessutom föda upp sina ungar med proteinrik mat (P Feuerbach, 1998). Det är främst fåglar som livnär sig på växter och bottendjur som drabbas. Hit hör bl a doppingar, vigg och knipa.

Vi har därför fört en diskussion med Hässleholms Miljö (som förvaltar dammarna) om möjligheten att effektivt reducera fiskbestånden i dammarna, något som även miljöförvaltningen har som önskemål, då det även skulle gynna deras syfte med dammarna.

Under de senaste 10-12 åren har antalet gäss, både grågås och vitkindad gås, ökat rejält vid dammarna, och utgör nu några av de mest dominerande arterna. En utveckling som kan ses även på nationell nivå - se *figur A*. Många av de övriga fågelarter minskar däremot, eller har helt försvunnit, vilket missgynnar den biologiska mångfalden.

Figur A

Vi ska nu titta på hur fågelpopulationerna varierar under vintern, våren och hösten - och vi börjar med de övervintrande fågelarterna. Den första räkningen genomfördes i september 1996. Året efter genomfördes ingen räkning och 1999 påbörjades även majräkningarna.

Vinterräkningen (övervintrande fåglar)

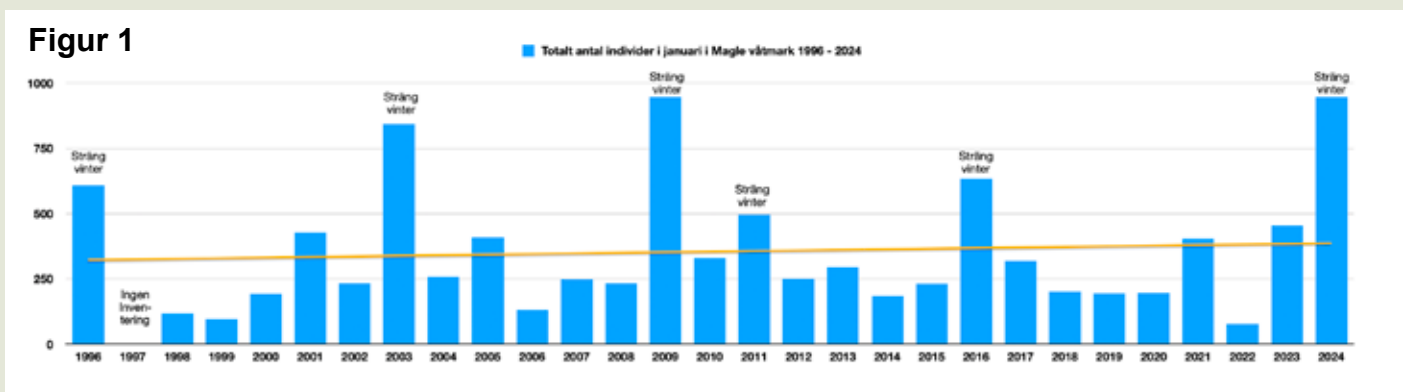
Antalet individer vid vår räkning i mitten av januari varierar rejält mellan åren, från knappt 80 individer (2022) till strax under tusen individer (2009) - se figur 1. Det kan tyckas märkligt att antalet övervintrande fåglar är störst när vintrarna är stränga med is och snö men det har sin förklaring i att vattnet som kommer från reningsverket har vintertid en snitttemperatur på ca 10 plusgrader. Det gör att dammarna närmast inloppet i princip aldrig fryser till, även om lufttemperaturen når ner till minus 20 grader C! Och eftersom traktens övriga vattendrag är tillfrusna, dras övervintrande fåglar till just Magle våtmark.

Ett 20-tal arter övervintrar i dammarna, varav knappt hälften kan anses som regelbundet förekommande. Hit räknas gräsand, sothöna, knölsvan, sångsvan och häger, samt under senare år även grågås och storskarv. Liksom i Finjasjön ökar antalet övervintrande grågäss kraftigt medan vigg och knipa minskar.

Till mer sporadiskt förekommande övervintrare räknas snatte-rand, kricka, brunand, bläsand och rörhöna samt smådopping. Vid några tillfällen har vi även observerat mandarinand (2011 och 2024), vitkindad gås (2023) och svarthakedopping (2007).

Vi kan alltså konstatera att dammarna vintertid är en viktig övervintringslokal för fåglarna, framförallt när kylan sätter in och islägger övriga vattendrag!

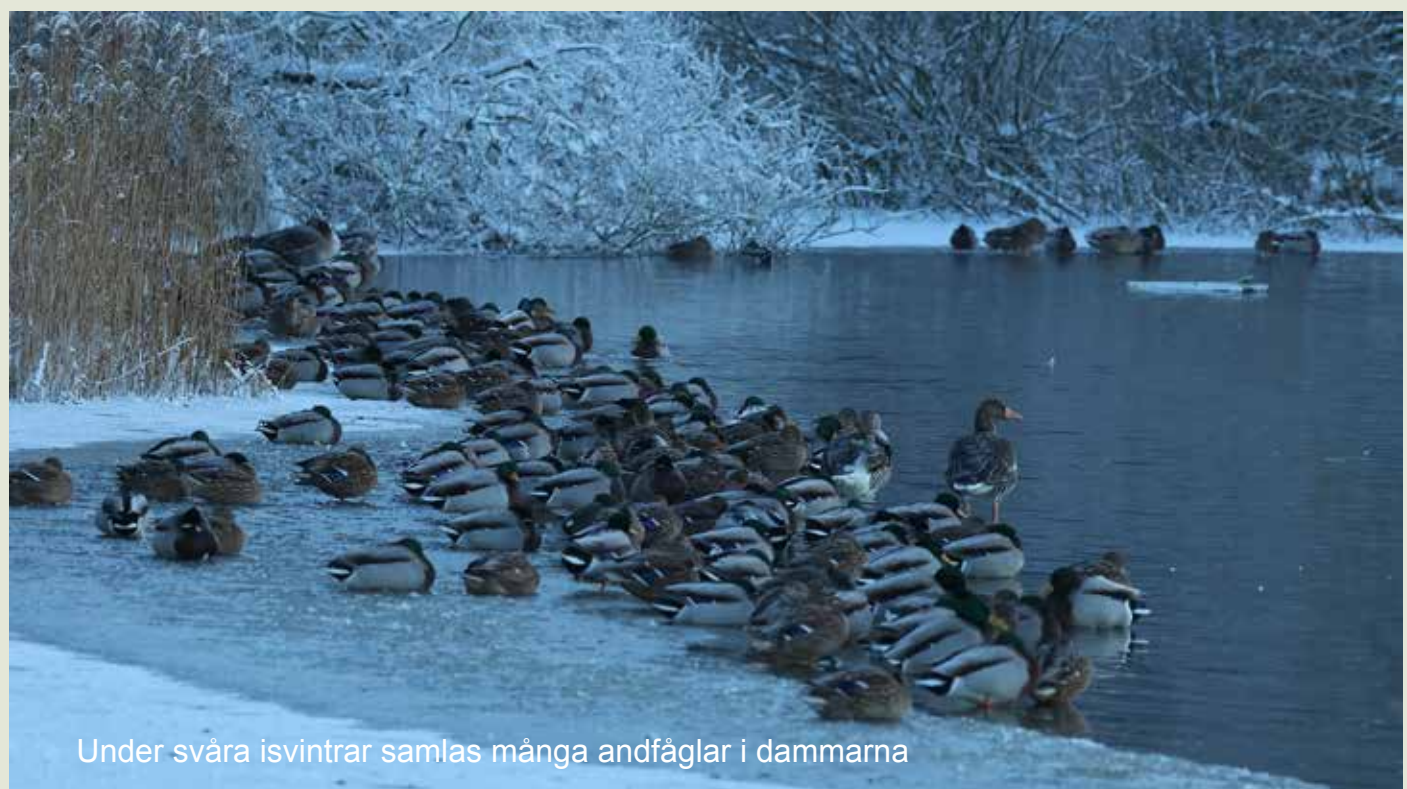
Sångsvanar

Storskarv och gräsänder

Smådopping

Under svåra isvintrar samlas många andfåglar i dammarna

Vårräkningen (häckande fåglar)

Varje år, en vecka in i maj månad, gör vi en räkning av våtmarkens fåglar med syftet att få en uppfattning av områdets häckfågelfaunan. Antalet häckande individer i våtmarken har minskat under 30 år (även om det ökande antalet grågäss utgör en ”jämförelsestörande” post, som lurar en att tro motsatsen) - se figur 2. Det är främst antalet häckande arter som blivit färre och därmed har den biologiska mångfalden urlakats.

Vid en jämförelse mellan de första tio åren och de senaste 10 åren kan vi konstatera att följande häckfågelarter är helt förvunna: Skäggdopping, smådopping, gråhakedopping (se figur 3), gravand, åрта, vigg och brunand. I början av 2000-talet kunde vi t ex samtidigt observera 106 smådoppingar i dammarna (Artportalen), numera är endast någon enstaka individ kvar! Gråhakedoppingarna häckade under samma tid med 3-4 par, nu ser vi dem aldrig.

Skrattmås i flykten

Även kanadagås, gräsand, skedand, kricka och rörhöna samt sothöna (se figur 4) har minskat. Däremot har - naturligtvis - grågås och vitkindad gås ökat och häckar med några par, liksom sannolikt även snatterand. Vid majräkningen 2023 utgjorde grå- och vitkindad gås 88% av det totala antalet individer. Knölsvan och sångsvan samt knipa (5 holkar finns vid våtmarken) har haft stabila numerär. Häger och storskarv finns regelbundet vid våtmarken, dock utan att häcka! Rördrom har observerats i maj vid ett tillfälle (2009).

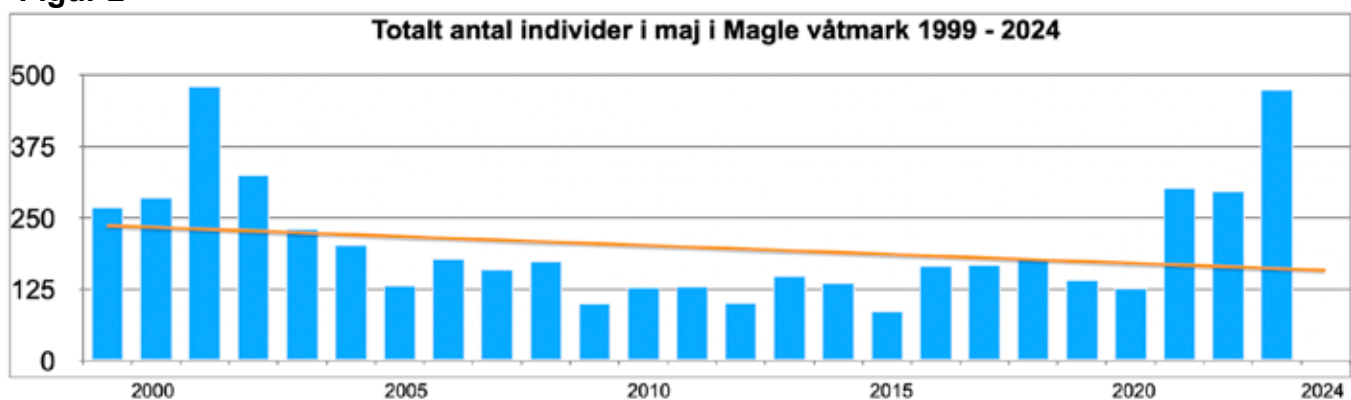

Ruvande vitkindad gås

Skrattmåsarna har ofta häckat vid våtmarken - och då speciellt i de västra delarna av området. Det är svårt att ange antalet häckade par, då det varierar från år till år - men vissa år kan det ha varit 50-75 par. Ofta bygger de sina bon på stubbar, som sticker upp över vattenytan. Ett par fisktärnor kan möjligen ha häckat 2016.

Anledningen till den minskande diversiteten i fågelsamhället kan bero på flera orsaker; kraftigt igenväxta stränder och småöar och predation av talrika minkar men framförallt av alltfler och allt grövre fiskar i dammarna.

Figur 2

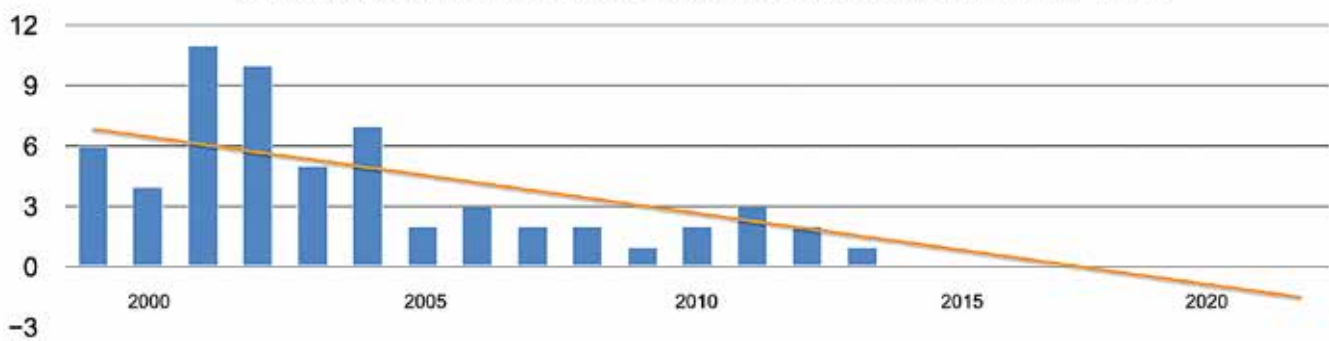

Snatterand (hane) och ruvande skrammås

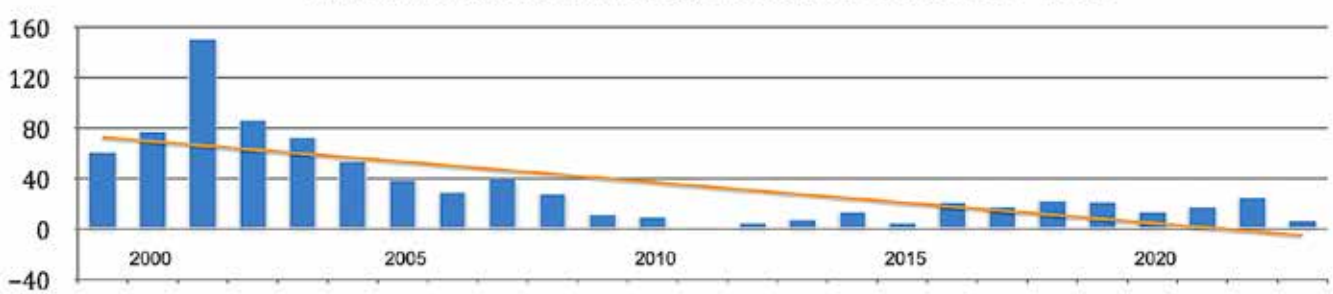
Figur 3

Totalt antal individer i maj i Magle våtmark av gråhakedopping 1999 - 2024

Figur 4

Totalt antal individer i maj i Magle våtmark av sothöna 1999 - 2024

Hösträkningen (rastande fåglar)

Vi räknar rastande fåglar varje år i mitten av september - och även här noterar vi en nedåtgående trend avseende antalet individer, grågåsen undantagen (se figur 5). Naturligtvis påverkar utvecklingen av områdets häckfågelfauna även resultatet av denna räkning, då många arter ännu inte hunnit lämna sin häcklokal. Det innebär att de tre arterna doppingar, vigg, sothöna och vattenrall har minskat sina numerär, eller helt försvunnit.

Mer stabila individantal noteras för storskarv (max 35-40 ex) och häger (max 10-12 ex) samt för gräsand, bläsand och kricka, medan sångsvan och knölsvan ofta anländer senare under hösten.

Magle våtmark är nog en av våra säkraste lokaler om vi vill se snatterand (max 82 ex, november 2023) medan skedand, stjärtand, årta och brunand får anses som sällsynta rastare i våtmarken.

Om vi lämnar våra strukturerade andfågelräkningar och tittar på övriga observationer under åren vid Magle våtmark, så har bl a följande arter noterats vid lokalen: Tundrasvan, bläsgås, sädgås, rödhuvad dykand, ejder, sjöorre, alfågel, salskrake, svarthake- och svarthalsad dopping, rördrom, ägretthäger (naturligtvis), vit stork, fiskgjuse, havsörn, lärkfalk, mindre sumphöna, trana, skärfläcka, mindre strandpipare (häckade möjligen 2002), brushane, mosnäppa, grönbena, svartnäppa, småspov, dubbelbeckasin, dvärgbeckasin, svarthuvad mås, dvärgmås, skröntärna, svarttärna, kungsfiskare, gulärta, skäggmes och pungmes. Totalt har strax under 200 olika fågelarter noterats vid dammarna.

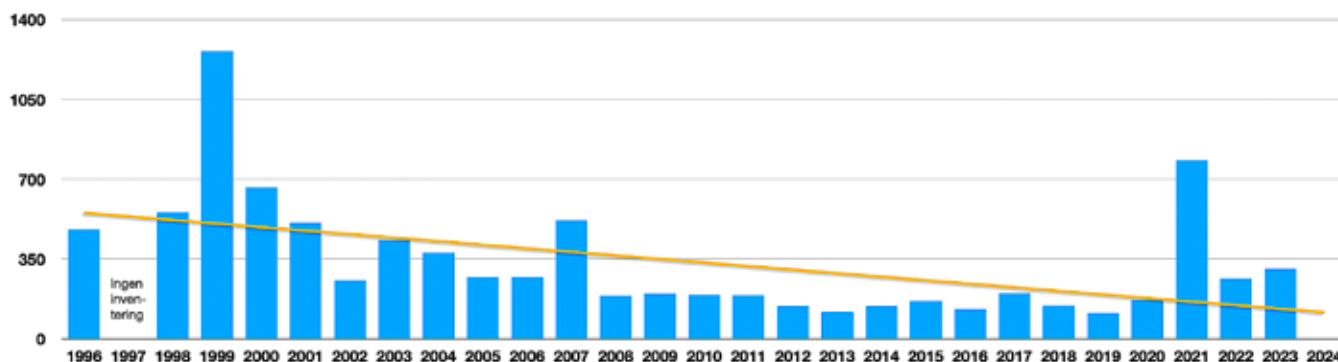
Vadarna var vanligare när dammarna var nyanlagda och då med fler öppna strandpartier. Samtliga uppgifter är hämtade från Artportalen under perioden 1995-2024 (här finns drygt 8.500 observationer inlagda).

Trots en nedåtgående trend är Magle våtmark fortfarande en mycket värdefull fågellokal!

Figur 5

■ Totalt antal individer i Magle våtmark i september 1996 - 2024 (ingen räkning 1997)

Storskrake, hane

Höstdimma över dammarna

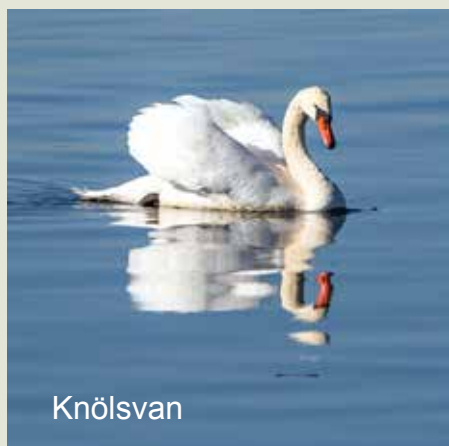
Fåglarna vänjer sig vid besökarna; här två knölsvanar

Åtgärder för ökad biologisk mångfald

Dammarna har huvudsakligen till uppgift att minska näringsämnen i vattnet som kommer från reningsverket för att på så vis minska näringstillförseln till Finjasjön, och i förlängningen till Almaån, Helge å och Östersjön. Men det har även blivit en viktig lokal för den biologiska mångfalden i vår kommun - ett konstaterande man måste ta på största allvar i dessa tider av artutrotning!

Göingebygdens Biologiska Förening (GBF) har till uppgift att värna den biologiska mångfalden i vår kommun och vill med skärpa föreslå följande åtgärder för att öka artrikedomen inom området.

- En kraftig reducering/utrotning av fiskbeståndet i dammarna. Här vill vi föreslå Hässleholms miljö att på försök tömma en av dammarna för att undersöka om det är rimligt rent tekniskt och ekonomiskt att göra detta - gärna att tömd damm får stå tom under en vintersäsong, så all fisk försvinner!
- Att helt röja undan högre vegetation på någon av öarna i t ex D-dammen (framför fågelplattformen) skulle sannolikt gynna häckning av vadare, måsar och tärnor
- Att restaurera, möjligen flytta, befintligt fotogömsle till en lämpligare plats
- Uppsättning av fågel och fladdermusholkar (fem knipholkar och ett antal småfågelholkar finns redan genom GBF:s försorg)
- Hänsyn tas till florarika områden, bl a grönvit nattviol (karta tillhandahålls av GBF)
- Att man reducerar invasiva arter (typ kanadensiskt gullris, jättebalsamin m fl) med stöd av GBF
- Att man skapar s k "faunadepåer" som gynnar insektslivet i området

Knölsvan

Tack

Fyra gånger om året i trettio år har vi samlats för att räkna fåglarna i bl a Magle våtmark och vid alla tillfällen har vi haft medlemmar i vår förening som ställt upp och hjälpt till med räkningen. Till alla dessa medlemmar riktar jag ett stort och välförtjänt tack! Utan ert stöd hade det inte varit möjligt att genomföra en så omfattande arbetsinsats! Även ett stort tack till Håkan Winqvist och Anders Larsson ur vår Fågelgrupp, som lämnat kompletterande synpunkter på mitt manus! Likaså ett tack till Christian Jaensson, Hässleholms Miljö AB.

thomas@clangula.se
070-331 61 26

Referenser

Ahlqvist, J & Svensson, E. 2020. Inventering av fåglarna i Magle och Stoby våtmarker. Natur i Göinge ny serie nr 51, sidan 8-9.

Artportalen. 2024. SLU / Artdatabanken.

Fruerbach, P. 1998. Praktisk handbok för våtmarksbyggare - ny uppdaterad 3:e upplaga. Hushållningssällskapet Halland.

Gustavsson, A m fl. 1996. Magle våtmark. Natur i Göinge ny serie nr 27, sidan 12-29.

Gustavsson, A. 2005. Magle våtmark - dammar med fågel eller fisk. Natur i Göinge ny serie nr 36, sidan 16-27.

Nilsson, P-Å. 2005. Magle våtmark - en pigg tioåring. Natur i Göinge ny serie nr 36, sidan 10-15.

Andfågelräkning
i Finjasjön, Magle och Stoby våtmarker

Söndagen
den 16 januari
kl 09:00

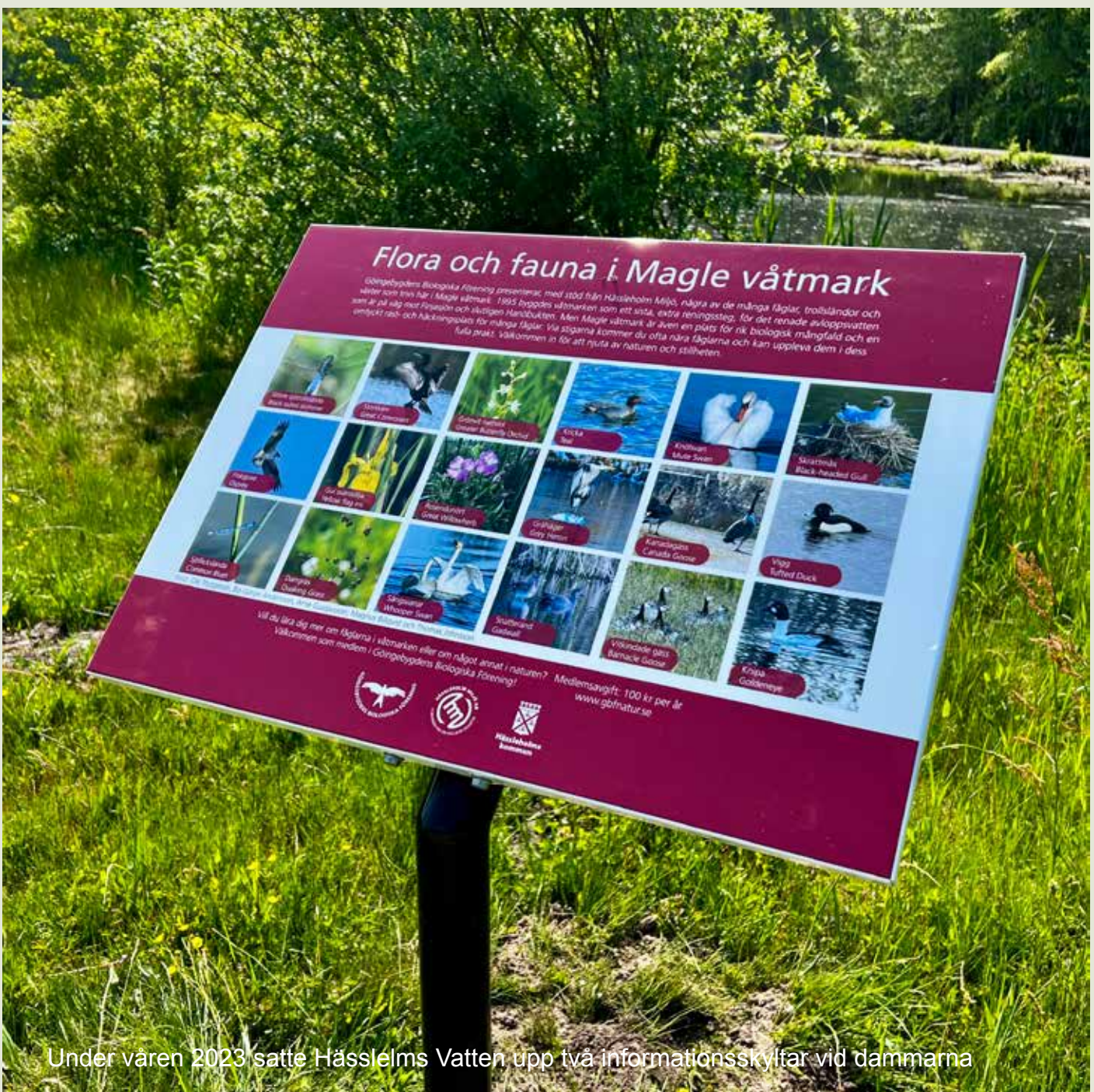
GBF genomför sin 234:e räkning sedan starten i november 1969! Vi samlas vid Hovdala slotts parkering kl 09:00 och håller på till omkring kl 11:30.

Varmt välkomna!

Göingebygdens Biologiska Förening

Talrika besökare

Under våren 2023 satte Hässlelms Vatten upp två informationsskyltar vid dammarna

Knipor - ett par

Magle våtmark någon gång kring milleniumskiftet

Vår portalparagraf:

GBF ska främja studiet och skyddet av djur- och växtvärlden i Göinge och för övrigt odla intresset för biologiska frågor

Snatteränder i Magle våtmark 2020-10-13